

Poznavanje storitev Univerzitetne knjižnice Maribor – odprto okno v svet šolskih obveznosti

Knowing the Services of the University of Maribor Library – Open Window into the World of School Obligations

Kristina Šrot in Gordana Banjanin

Izvleček

V članku poskušamo odgovoriti na vprašanje, kako in zakaj storitve in dejavnosti Univerzitetne knjižnice Maribor vključiti v šolske obveznosti gimnazijcev. Predstavimo izvedbo programa informacijskega opismenjevanja dijakov II. gimnazije Maribor, ki so obiskali UKM v okviru obveznih izbirnih vsebin in knjižnično informacijskih znanj. Učno okolje, v katerem se dijaki aktivno vključujejo v izobraževalni proces, zahteva informacijsko pismenega posameznika, ki se je sposoben posvetiti reševanju problemov in zmore v tem procesu kritično razmišljati, uporabiti informacijsko-komunikacijsko tehnologijo ter v sodelovanju z drugimi uporabniki graditi moralne, čustvene in etične vrednote. Knjižničarji – bibliotekarji tutorji – se zavedamo pomena izobraževanja, zato sodelujemo z izobraževalnimi ustanovami v lokalnem in širšem okolju tudi tako, da predstavljamo storitve in dejavnosti knjižnice v obliki krajših tematskih učnih enot.

Ključne besede: informacijsko opismenjevanje, gimnazija, knjižnično informacijsko znanje (KIZ), obvezne izbirne vsebine (OIV), Univerzitetna knjižnica Maribor (UKM), šolska knjižnica

UDK 027.7/.8

Abstract

The article seeks to answer the question of how and why the services and activities of the University of Maribor Library should be included among the school obligations of grammar school students. It presents the implementation of the information literacy programme intended for the students of the grammar school II. gimnazija Maribor, who visited the UML as part of their compulsory elective subjects and library information knowledge. The learning environment where students are actively involved in the education process requires them to have information literacy in order to be able to focus on solving problems, use critical thinking and information and communication technologies in this process, as well as collaborate with other users to build moral, emotional and ethical values. Librarians – librarians-tutors – are aware of the importance of education, which is why we cooperate with education institutions, both locally and broadly, by presenting, among other, the library services and activities in the form of shorter thematic learning units.

Keywords: information literacy, grammar school, library information knowledge (LIK), compulsory elective subjects (OIV), University of Maribor Library (UML), shorter learning units of education, school library

Uvod

Univerzitetna knjižnica Maribor (v nadaljevanju UKM) sodeluje pri informacijskem opismenjevanju dijakov v okviru obveznih izbirnih vsebin (v nadaljevanju OIV) in knjižnično informacijskih znanj (v nadaljevanju KIZ), ki obsegajo splošna znanja o informacijskih virih, njihovi izbiri in uporabi (Standardi za učenca 21. stol., 2011). V okviru tedna OIV je UKM med 18. in 22. septembrom 2023 obiskalo sedem razredov, tj. 210 dijakov II. gimnazije Maribor. V program, ki je bil pripravljen v sodelovanju s šolsko knjižničarko, so bili vključeni dijaki drugega letnika splošne gimnazije in športnega oddelka. Dijaki, ki naj bi si v izobraževalnem procesu pridobili splošna znanja o informacijskih virih, spoznali storitve knjižnic in jih znali kritično, etično in zakonito vključiti v šolske obveznosti, so že predhodno – v okviru KIZ-a (Steinbuch, 2008) – seznanjeni s svojo šolsko knjižnico, storitvami splošnih knjižnic, osnovami iskanja v COBISS+, uporabo mCOBISS ter uporabo storitev Moja knjižnica. Glede na splošne cilje in ključne kompetence dijakov šolskih knjižnic, v okviru katerih spoznavajo strategije pridobivanja informacij, tiskane in natiskane publikacije, lokacije informacij, organizacijo informacij in informacijsko tehnologijo kot pomembno orodje raziskovanja (Steinbuch, 2008), je bil cilj obiska UKM usmerjen v spoznavanje storitev in dejavnosti knjižnice, v iskanje, vrednotenje in etično rabo virov in literature ter v prepoznavanje, kje, kako in katere storitve knjižnice je mogoče vključiti v šolske obveznosti (*Izobraževalna in svetovalna dejavnost UKM*, 2021). Pri trajanju posameznih sklopov smo upoštevali sistem krajših izobraževanj (30 minut) s celovito informacijsko podporo (*Poslanstvo UM* (16. 4. 2024) – *izobraževati za prihodnost: implementacija Smernic za razvoj mikrodokazil na članicah UM*).

Program

V program smo vključili tri sklope predstavitev, vsaka izmed njih je trajala 30 minut.

Z Aladinom do virov in literature

V prvem sklopu predstavitve smo dijakom prek prirejene zgodbe o Aladinu (zgodbe iz filma Tisoč in ena noč, Disney) predstavili: Kako uporabljati knjižnico? Kje najti informacije? Osnovne vrste knjižničnega gradiva. Dijake smo seznanili s klasifikacijo knjižničnega gradiva: s sistemi za gesle-

Slika 1: Partija šaha (Foto: arhiv UKM)

nje (enostavna, sestavljena), razlikovanjem sinonimov, homonimov (npr.: kivi (rastlina) / kivi (ptica; vrsta), uporabo ednine, množine, kratic (COBIB, IZUM), iskanjem s pomočjo gesel ali predmetnih oznak: vrste (občna imena, lastna imena, zemljepisna imena), časovna obdobja (predmetno označevanje s Splošnim geslovnikom COBISS, SGC), z urejenostjo gradiva v prostem pristopu in v skladišču. V nadaljevanju smo dijake seznanili z možnostjo nadgradnje KIZ-a ob uporabi Raziskovalnih vodičev UKM, klasičnih in spletnih tečajev IZUM, posnetkov (tutorialov) uporabe podatkovnih zbirk in paketov e-časopisov idr.

Kje in kaj: ogled knjižnice v manjših skupinah

Drugi sklop predstavitve *Kje in kaj* smo izvedli v obliki vodenega ogleda, v katerem so dijaki v manjših skupinah (do 15 udeležencev) spoznali osnovne storitve in dejavnosti knjižnice po nadstropjih. V prvem nadstropju UKM smo jih seznanili z vpisom, spletno storitvijo Moja knjižnica, knjigomatom, prevzemom gradiva v paketniku ČUKomat, usmerjevalnim sistemom, urejenostjo gradiva v prostem pristopu in skladišču, vlogo domoznanstva z Zbirko raritet in stare periodike, Rokopisno zbirko in Zbirko drobnih tiskov, zapuščinami, Maistrovo in Glazerjevo knjižnico, učilnico Brede Filo, 3D-tiskalnikom, glasbenim stolom Beatnik, šahovskim kotičkom ter razstavno in prireditveno dejavnostjo.

V drugem nadstropju so dijaki spoznali: časopisno čitalnico, časnike in časopise, Zbirko stare periodike na mikrofilmih, Zbirko modelov organov človeškega telesa, Patlib center ter dostop do informacij na različnih medijih in vlogo bibliotekarja tutorja in skrbnikov zbirk. V zadnjem - tretjem - nadstropju smo dijakom predstavili: Veliko čitalnico, študijske sobe, Glasbeno in filmsko čitalnico z urejenostjo gradiva, Avstrijsko čitalnico in Švicarski kotiček.

Do seminarske naloge s pomočjo e-storitev UKM

Zadnji - tretji - sklop predstavitve smo poimenovali *Do seminarske naloge s pomočjo e-storitev UKM* (kako jih vključiti v šolske obveznosti). Dijaki so ob demonstraciji primerov in s samostojnim iskanjem spoznali: spletno stran z iskalniki do knjižničnega gradiva in elektronskih virov (UM:NIK; COBISS+, DKUM, Repozitorij UKM in Base), podrobneje univerzitetni iskalnik UM:NIK, Raziskovalne vodiče UKM kot eno izmed vstopnih točk do podatkovnih zbirk in paketov e-časopisov ter iskanje strokovnih revij in člankov s pomočjo aplikacije BrowZine. Pri preverjanju stopnje zanesljivosti vira (zanesljiv, delno zanesljiv, nezanesljiv) smo izhajali iz vprašanj: Kje so informacije zapisane? Kakšne so avtorjeve reference? Ali lahko dvomimo o avtorjevi nevtralnosti? Ali so v besedilu navedeni viri? Kako strokovno in poglobljeno avtor obravnava besedilo? (Kompore in Rupnik Vec, 2016). Dijakom smo predstavili tudi primer uporabe orodij za organizacijo referenc ter preverili, ali vedo, kdaj uporabiti umetno inteligenco, kako ji zastaviti vprašanje in kako jo uporabiti zakonito.

Zaključek

Predstavitve smo zaključili s preverjanjem poznavanja storitev in dejavnosti knjižnice po izvedenem programu tako, da smo jim vprašanja zastavili v Mentimetru. Najprej nas je zanimalo, ali smo z izvedenim izobraževanjem prispevali k poznavanju storitev naše knjižnice, zato smo jih prosili, da jih nekaj naštejejo. Preverili smo, kaj jih je v knjižnici najbolj pritegnilo in kaj so pogrešali. Večina je menila, da je bila predstavitve knjižnice poučna, uporabna, zanimiva, informativna in koristna. Med zanimivostmi, ki so jih še posebej pritegnile, so navedli: Glasbeno in filmsko čitalnico, ki omogoča, da zaigraš na klavinovo, si ogledaš film ali poslušaš glasbo. Dijake so pritegnile tudi redkosti/dragocenosti, ki jih hrani UKM, Zbirka modelov organov človeškega telesa, študijski prostori ter kviz (Kahoot/Mentimeter) itd. Več jih je izpostavilo splošno urejenost knjižnice in prijaznost osebja. Preverili smo tudi, ali vedo, na koga se obrniti, ko bodo potrebovali pomoč, in večina jih je z možnimi načini pomoči seznanjena. Glede na odzive dijakov in profesorjev predstavlja sodelovanje UKM s šolskimi knjižnicami - v obliki vnaprej načrtovanih krajših izobraževanj - *nadgradnjo* dosežene stopnje kompetenc iz KIZ-a, poznavanje storitev pa priložnost za njihovo vključevanje v šolske obveznosti.

Glede na odzive dijakov in profesorjev predstavlja sodelovanje UKM s šolskimi knjižnicami - v obliki vnaprej načrtovanih krajših izobraževanj - nadgradnjo dosežene stopnje kompetenc iz KIZ-a, poznavanje storitev pa priložnost za njihovo vključevanje v šolske obveznosti.

Sklep

Univerzitetna knjižnica, ki ima univerzitetno, nacionalno in regionalno vlogo, opredeljuje in uresničuje dejavnost knjižnice v skladu z zastavljenim letnim načrtom UKM in tudi z izobraževanjem dijakov – potencialnih uporabnikov naših storitev. Dijaki so spoznali UKM kot tip univerzitetne knjižnice in prostor (fizični, virtualni), kjer bodo pridobivali znanje, izkušnje, spretnosti in se pripravljali za znanstveno, raziskovalno in umetniško delovanje ter vseživljenjsko učenje. Kot gimnazijci naj bi postali do zaključka gimnazijskega programa informacijsko pismeni, kar pomeni, da naj bi bili sposobni informacije poiskati, ovrednotiti ter jih uporabiti kritično, etično in zakonito (Steinbuch, 2008; Standardi za učenca 21. stol., 2011; Rupnik, 2020;). Cilj uresničujemo tako, da smo jih usmerili v spoznavanje storitev in dejavnosti knjižnice, ki jih lahko uporabijo pri opravljanju šolskih obveznosti: seminarske naloge, raziskovalne naloge, eseje itd. (Šrot, Čagran in Ivanuš Grmek, 2013; *Izobraževalna in svetovalna dejavnost UKM, 2018; Samoevalvacijo poročilo UKM za študijsko leto 2022-23*). Pomembno je, da dijaki poznajo vlogo bibliotekarjev/tutorjev (Šrot, 2017, 2020) ter so seznanjeni s storitvami pomoči: svetovanjem na daljavo, individualnim svetovanjem, uporabo referenčnega servisa Vprašaj knjižničarja.

Slika 4: Dijaki športnih oddelkov mariborskih srednjih šol na dogodku #športajmo in berimo (Foto: Matjaž Hrovatin)

Knjižnica je prostor, ki zagotavlja zadovoljevanje informacijskih, učnih, raziskovalnih, kulturnih in drugih potreb uporabnikov, dijaki pa so ob šolskih obveznostih tudi vedoželjni in pripravljeni na sprejemanje raznovrstnih informacij, zato je sodelovanje različnih tipov knjižnic pri informacijskem opismenjevanju pomembno.

Knjižnica je prostor, ki zagotavlja zadovoljevanje informacijskih, učnih, raziskovalnih, kulturnih in drugih potreb uporabnikov, dijaki pa so ob šolskih obveznostih tudi vedoželjni in pripravljeni na sprejemanje raznovrstnih informacij, zato je sodelovanje različnih tipov knjižnic pri informacijskem opismenjevanju pomembno.

V kontekstu prireditvene in razstavne dejavnosti UKM, ki dijakom omogoča nadgradnjo predmetnih vsebin iz učnih načrtov, poudarjamo, da predstavljajo dijaki nepogrešljivo skupino obiskovalcev naših prireditev in razstav, pa tudi dogodkov za spodbujanje branja, kot je npr. *#športajmo in berimo* (pODPRImo ustvarjanost 2021–2025, Področje 3). Sodelovanje s šolami v lokalnem okolju in širše dijakom odpira okno v svet informacij, knjižnici pa zagotavlja uporabo storitev in pridobivanje bralcev – uporabnikov knjižničnih storitev – za vse življenje.

Viri in literatura

II. gimnazija Maribor. Knjižnica. [HTTPS://knjiznica.druga.si/](https://knjiznica.druga.si/).

Izobraževalna in svetovalna dejavnost UKM (2018). Interno poročilo UKM. https://ukm.um.si/sites/default/files/u6/ucni_nacrt_dijaki_2021_v13.docx.

IFLA – *Smernice za šolske knjižnice* (2019). <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines-sl.pdf>.

pODPRImo ustvarjanost 2021 – 2025, Področje 3: Podpora študiju in učenju. https://ukm.um.si/sites/default/files/u6/podprimo_ustvarjalnost_strategija_ukm_zadnja_verzija_brez_priloge.pdf.

Raziskovalni vodiči UKM. <https://libguides.ukm.um.si/>.

Rupnik, V. (2020). Plagiatorstvo – ne, hvala = Plagiarism? No, thank you! *Šolska knjižnica*, 29(4), 33–37.

Samoevalvacijsko poročilo UKM za študijsko leto 2022-23 (um.si). 2024. https://ukm.um.si/sites/default/files/img/u6/sep_ukm_2022-2023.pdf [11. 5. 2024].

Steinbuch, M. (2008). *Kurikul, Knjižnično informacijsko znanje: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija*. Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo.

Šrot, K. (2017). *Tutor bibliotekar*. Maribor: UKM. (interni dokument).

Šrot, K. (2020). Vloga knjižnice pri razvijanju informacijsko pismenih, odgovornih in etično ozaveščenih dijakov. *Blog COBISS*. <https://blog.cobiss.si/2020/09/25/vloga-knjiznice-pri-razvijanju-informacijsko-pismenih-odgovornih-in-etico-ozavescenih-dijakov/>.

Šrot, K. (2018, maj 24). *Tutorji bibliotekarji vas naučijo ločiti zrno od plev*. <https://blog.cobiss.si/2018/05/24/tutorji-bibliotekarji/>

Šrot, K., Čagran, B., in Ivanuš Grmek, M. (2013). The Role of University of Maribor Library in Library Information Literacy Training of High School Students. *School Libraries Worldwide*, 19(1), 28–44.

Taksonomija za učenje, poučevanje in vrednotenje znanja: revidirana Bloomova taksonomija izobraževalnih ciljev (2016). Zavod RS za šolstvo.

V kontekstu prireditvene in razstavne dejavnosti UKM, ki dijakom omogoča nadgradnjo predmetnih vsebin iz učnih načrtov, poudarjamo, da predstavljajo dijaki nepogrešljivo skupino obiskovalcev naših prireditev in razstav, pa tudi dogodkov za spodbujanje branja, kot je npr. *#športajmo in berimo*.

Dr. Kristina Šrot, prof. raz. pouka in bibliotekarska specialistka, zaposlena kot koordinatorica izobraževalne dejavnosti v Univerzitetni knjižnici Maribor.

Naslov: Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna ulica 10, 2000 Maribor

E-naslov: tina.srot@um.si

Mag. Gordana Banjanin, prof. ang. jez., zaposlena kot vodja knjižnice na II. gimnaziji Maribor.

Naslov: II. gimnazija Maribor, Trg Miloša Zidanška 1, Maribor

E-naslov: gordana.banjanin@druga.si